

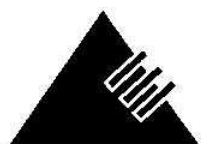
کتاب فیہ ما فیہ

از گفتار

مولانا جلال الدین محمد مشہور بہ مولوی

با تصحیح خانہ خواشی

بدیع الزمان فروزانفر

انتشارات آرمان خرد

سرشناسه : مولوی ، جلال الدین محمد بن محمد - ۶۰۴-۶۷۲ق
 عنوان و نام پدید آور : متن کامل فیہ ما فیہ / تالیف : مولانا
 جلال الدین محمد مشہور بہ مولوی ، بہ تصحیح بدیع الزمان فروزانفر
 مشخصات نشر : مشہد - آرمان خرد - ۹۶
 مشخصات ظاہری : ۴۳۹ ص - وزیری
 شابک ۰۹ - ۵۵۸۴ - ۶۰۰ - ۹۷۸
 وضعیت فہرست نویسی : اطلاعات فیبا
 موضوع : عرفان - متون قدیمی تا قرن ۱۴
 موضوع : عرفان - نثر فارسی - قرن ۷ ق
 شناہ افزہ دہ : فروزانفر ، بدیع الزمان ، ۱۳۴۹ - ۱۳۷۸ ، مصحح
 ردہ بندی کنگرہ دیوبندی : الف ۱۳۸۹ ۹ ف ۸ م / ۲۸۵ BP ۲۹۷/۸۲۵
 شمارہ کتابشناسی : ۲۰۱۸۴۰۲

استاد ارات آرمان خرد

نام کتاب : فیہ ما فیہ
 نویسندہ : مولانا جلال الدین محمد - مشہور بہ مولوی
 بہ تصحیح شدہ فروزانفر
 نوبت چاپ : اول ۹۶
 چاپخانہ : کیان
 شمارگان : ۵۰۰
 تعداد صفحہ : ۴۳۹ ص - وزیری
 شابک : ۰۹ - ۵۵۸۴ - ۶۰۰ - ۹۷۸
 قیمت : ۲۸/۰۰۰ تومان

آدرس : مشہد - خیابان جنت - پاساژ جنت - واحد ۱۵
 تلفن تماس : ۳۲۲۳۲۳۰۲ همراه : ۰۹۱۵۵۰۱۷۶۰۸

فهرست مطالب

۳		مقدمه
۱۵		فیه مافیه
۴۰۲		فهرست اشعار عربی
۴۰۴		فهرست اشعار فارسی
۴۰۹		فهرست اسماء
۴۳۲		فهرست احادیث عربی

بسم الله الرحمن الرحيم

بعد الحمد والصلوة؛ چون ایزد تعالی جَدّه نگارنده را از کمال عنایت خویش توفیق مطالعه در آثار جاودانی و کلمات آسمانی خداوندگار راستین و جان جهان معرفت مولانا جلال الدین محمد مشهور به مولوی کرامت فرمود و این موهبت عظیم به ارانی داشت در مدت بیست و دو سال که با این سعادت قرین و با این توفیق هم آغوش بود همواره در تدبر ابیات مثنوی معنوی دچار مشکل می گردید و برای حل آن دست در دامن شارحان رموز و مفسران دقائق آن نامه الهی می زد و به مدد هدایت و راهنمایی آنان بعضی از آن عقده ها گشایش می پذیرفت و بسیاری نیز همچنان در پرده ابهام و غموض نهفته می ماند. در این میانه بر دل گذشت که به حکم معنی قرآن ز قرآن پرس و بس، شرح اسرار مثنوی را هم از مثنوی و سایر آثار مولانا بجوید و درمان از آنجا طلب که درد از آنجا خاسته و پیدا شده است. پس مثنوی را با سایر آثار مولانا از قبیل بنیات شعر معروف به دیوان شمس و فیه مافیه و مجالس سبعة و مکتوبات تطبیق کرد و به حل مشکلات عدیده از این طریق نائل گردید. لیکن در این اثنا مشکل دیگر فرا پیش آمد. آن تردید در صحت نسخ چاپی فیه مافیه و کلیات بود که در نتیجه فحص و تحقیق معلوم گردید و لازم آمد که ابتدا آنها را از روی نسخ خطی تصحیح کند به حدی که اطمینان به صحت آن حاصل آید و از آن پس به مطابقت مطالب آنها با مثنوی بپردازد. بدین جهت در مدد برآمد که نسخ خطی فیه مافیه را جمع کند و به تصحیح و مقابله آنها مشغول گردد و بدین اندیشه در صدد جمع آوری نسخ خطی برآمد و هم در آغاز کار اطلاع یافت که نسخه ای بالنسبه معتبر از این کتاب در کتابخانه ملی موجود است، متصدیان امور آن کتابخانه به اسرع وقت آن نسخه را در اختیار نگارنده گذاردند و دوست فاضل آقای دکتر محمد معین که خدایش به مواهب توفیق مخصوص داراد قبول کرد که مقداری از وقت خود را به مساعدت در مقابله کتاب با نسخه طبع تهران مصروف نماید. پس با کمال مراقبت به مقابله نخستین مشغول و در نتیجه روشن گردید که

نسخ به سلیقه خود تصرفات ناروا از تبدیل و تحریف و اضافه عبارات و کلمات و اشعار در متن اصلی روا داشته و آن را به صورتی غیر مناسب درآورده و بنیاد کلام را از پایه درگردانیده‌اند و تهیه نسخه قدیم هر چه درباری‌تر و ضرورت‌تر است.

در اوایل سال ۱۳۲۶ که مقابله کتاب با نسخه کتابخانه ملی به پایان رسیده بود نسخه دیگر از فیه مافیه به تملک نگارنده درآمد که در سال ۸۸۸ کتابت شده و ظاهراً قدیم‌تر از نسخه کتابخانه ملی است و پس از اندک مقایسه روشن گردید که این دو نسخه یعنی نسخه کتابخانه ملی و نسخه ملکی نگارنده تفاوت کلی با یکدیگر دارند و نسخه کتابخانه ملی هرچند ممکن است که به حسب تاریخ مؤخر باشد ولی از جهت صحت تقدّم نگارنده بر آن شد که تا ممکن است از پای ننشیند و دست از دامن طلب ندارد تا نسخه‌یی که اعتماد را شاید و به زمان مولانا نزدیک‌تر باشد در حیات خویش وارد. من به وسیله دوست عزیز و گرامی خود آقای تقی تفضلی که در آن هنگام معاون کتابخانه مجلس شورای ملی بود به تفحص پرداخت و آگاهی یافت که سه نسخه معتبر نزد من به زمان مؤلف در کتابخانه‌های استانبول موجود است و چون دانشگاه تهران مصمم شده بود که این کتاب را پس از مقابله و تصحیح جزو سلسله انتشارات خود به صیغ رساله نگارنده دبیرخانه دانشگاه را از وجود آن نسخ مطلع گردانید و دوست عزیز فاضل آقای دکتر خانلری جهد بلیغ و سعی مؤکد نمود تا از آن نسخ عکس‌برداری کردند. نسخه‌های عکسی را در اختیار این ضعیف گذاردند و وسیله کار از همه جهت فراهم گردید. ریش جای تأمل و درنگ نماند و نگارنده به ترتیبی که گفته خواهد شد به مقابله و تصحیح کتاب پرداخت و متن حاضر را آماده چاپ نمود. اما نسخی که هنگام مقابله و تصحیح کتاب نزد نگارنده حاضر بود عبارت است از:

۱- نسخه عکس‌برداری شده از روی نسخه خطی که محفوظ است در کتابخانه فاتح استانبول به شماره ۲۷۶۰ و قطع $۱۲/۷ \times ۱۷/۲$ به خط نسخ روشن و مشتمل بر ۲۰۵ ورق که ۴۰۱ صفحه باشد، هر صفحه ۱۵ سطر و متن کتاب فیه مافیه در ورق ۱۹۳ به پایان می‌رسد و از اینجا تا به آخر فصولی از کتاب معارف بهاءالدین ولد نوشته شده و این نسخه اقدام نسخی است که نگارنده در دست داشته و تاریخ کتابت آن غرة ذی الحجة ۷۱۶ است که چهل و چهار سال و پنج ماه و بیست و پنج روز باشد بعد از وفات مولانا که واقع بوده است در پنجم جمادی الاخر سال ۶۷۲ و

عین عبارت ناسخ در آخر کتاب این است:

«وكتبه العبد الضعیف المحتاج الى رحمة الله تعالى حسن بن الشریف القاسم بن محمد بن الحسن السمرقندی الحنفی الهمامی المولوی به تاریخ فی غرة ذی الحجة سنة ۷۱۶».

و در ورق اول و دوم به خطی کاملاً شبیه به خط متن نسبت مولانا از جانب پدر و مادر نوشته شده ولی مطالب آن مقرون به صحت نیست و هم در ورق دوم در صفحه‌یی که پشت جلد کتاب محسوب می‌شود این عبارات نوشته شده است:

«هذا کتاب فیہ مافیہ از گفتار مولانا سلطان العارفين نوراعین المحبین محبوب قلوب المتقین...^۱ الاولیاء فی العالمین... الحق والملة والذین وارث الانبیاء والمرسلین افاض الله نوره علی كافة الانام الی یوم القیام آمین یا رب العالمین».

و در کنار هشتاد و پنج به خط تازه‌تری نوشته‌اند:

«کتاب التصایح لـ...^۲ الالین به خط عرب ۱۵».

این نسخه مطابق آنچه در...^۳ و ۱۷۰ به خط متن مکتوب است که «قوبلت بالاصل» با نسخه اصلی که ظاهر آن خط یکی از کتاب معاصر و حاضر در مجلس مولانا بوده مقابله شده و با وجود این خالی از بعضی اغلاط در کتابت آیات قرآن و املاء کلمات نیست و فصول عربی فیہ...^۴ اهم ندارد و ناگهان بدون آن که مطلب ختام یابد قطع شده و رقم کتاب و تاریخ کتابت و گردیده چنانکه در صفحه ۱۹۵ از طبع حاضر بدان اشاره رفته است و این نسخه را ناقصی که دارد به علت قدمت و احتمال مقابله با نسخه اصلی اساس طبع قرار داده و آن را همه جا به نام (اصل) یاد کرده‌ایم و اینک پاره‌ای از مهمات خصائص...^۵ خطی آن را برمی‌نگاریم:

الف - در این نسخه همه جا در کتابت میان دال مهمله و ذال معجمه فرق گذاشته و در همه مواضع ذال را با نقطه نوشته است.

ب - که و چه موصوله همواره (که و چه) با هاء غیر ملفوظ و در موقع اتصال بدون ها نوشته می‌شود مانند: بلکه، اینک، آنچ، هرچ، و این ترتیب در چاپ حاضر رعایت شده است.

ج - در نوشتن پ فارسی گاه با یا فرقی نمی‌گذارد و هر دو را با یک نقطه

۱- مواضعی که نقطه‌گذاری شده در اصل محو شده است.

می نویسد و گاهی در زیر پ فارسی سه نقطه می گذارد.

د- میان ج و چ فرق نمی گذارد و هر دو را با یک نقطه می نویسد و همچنین ک و گ که به یک صورت کتابت شده است.

ه- بعضی دال ها را به صورت تا می نویسد مانند: نمی دیدیت و نومیدیت به جای نمی دیدید و نومیدید.

و- کلماتی مانند بینایی و دانایی بدین صورت مکتوب است: بینای و دانای یعنی دو یا را به شکل یک یا نوشته وزیر یا دو نقطه می گذارد و در غیر این مورد یا را بدون نقطه می نویسد.

ز- وی (ات استمرار) غالباً منفصل نوشته می شود و گاهی نیز متصل.

در طبع حاضر قسمت ب و ه و ز رعایت شده ولی قسمت الف و ج و د و و مرعی نگردیده (مطابقت معمول در املاء فارسی کنونی کتابت شده است).

۲- نسخه عکس برداری شده از روی نسخه محفوظ در کتابخانه فاتح استانبول به شماره ۵۴۰۸ و قطع ۱۶ x ۱۱ به خط نسخ روشن و بسیار خوب مشتمل بر ۸۵ ورق که ۱۷۰ صفحه باشد هر صفحه ۲۲ سطر. تاریخ کتابت این نسخه روز جمعه چهارم رمضان سال ۷۵۱ است یعنی قریب هشتاد و نه سال و سه ماه بعد از وفات مولانا و عبارت ناسخ در آخر کتاب این است: «اتق الفراغ من تحریر هذه الاسرار الجلالیه فی التربة المقدسة يوم الجمعة رابع شهر ربيع الثانى المبارك لعام احدى و خمسين و سبعمائه و انا الفقير الى الله الغنى بهاء الدين المولوى العادى السرايى احسن الله عواقبه آمين يا رب العالمين». و اصل کتاب از ورق ۱ شروع و به ورق ۸۲ ختم می شود و بقیه اوراق مشتمل است بر بعضی از غزلیات مولانا و فوائد متفرقه به زبان عربی و در حواشی اوراق به خط اصل رباعیات مولانا از حروف الف تا حرف ها نوشته شده در هر ورق هشت رباعی که مجموع آن بالغ است بر ۶۴۸ رباعی و با قدمتی که این نسخه دارد می توان در طبع و تصحیح رباعیات مولانا که مخلوط با رباعیات دیگران در استانبول و ایران به طبع رسیده آن را مأخذ و مورد استفاده قرار داد.

در پشت ورق اول این عبارت را نوشته اند: «وقف مرحوم چلبی زاده مولانا»
«درویش محمد - کتاب مجموع يتعلق به نصائح و مواعظ و امور مختلفه فی فنون مختلفه بالفارسی».

خصائص املایی و رسم الخط این نسخه به استثنای قسمت ه مانند نسخه اصل است و از توضیحات کاتب به مناسبت اشارات مولانا به حوادث و وقایعی که در آن عهد یا در مجلس وی اتفاق افتاده و تعیین نام اشخاصی که در متن ذکرشان به کنایه آمده است معلوم می‌گردد که ناسخ آن را از روی نسخه‌یی که در عهد مولانا کتابت شده استنساخ کرده و این که در پایان کتاب گوید که در تربت مقدسه یعنی تربت مولانا آن را به اتمام رسانیده دلیل تواند بود بر این که نسخه مذکوره از روی نسخه‌یی که وقف بر مزار مولانا بوده استنساخ شده است.

این نسخه از حیث صحت و تمامی در نهایت اعتبار است و در تصحیح فیه مافیه به انضمام نسخه اصل محل استفاده بوده و از آن به نسخه (ح) تعبیر شده است.

۳- نسخه عکس برداری شده از روی نسخه خطی محفوظ در کتابخانه سلیم آغای استانبول به قطع ۱۰ × ۱۸ به خط نسخ بسیار خوب و خوانا مشتمل بر ۱۹ ورق که ۱۸۲ صفحه باشد هر صفحه ۲۱ سطر. این نسخه تاریخ کتابت ندارد ولی از قرائن معلوم است که از اواخر قرن هشتم هجری مؤخر نیست، بعد از ورق اول یک ورق افتاده و جز این نقصی ندارد و در آخر کتاب دو فصل بر نسخه ح علاوه دارد که در ملحقات آورده‌ایم ولی از حیث صحت و بقا به پایه نسخه اصل وح نمی‌رسد و خصائص رسم الخطی آن شبیه بدانهاست سوا آنکه در این نسخه فرق میانه دال و ذال رعایت نشده و پ فارسی همه جا با سه نقطه کوچک گ دیده است.

و از این نسخه در تصحیح فصول عربی و موارد اختلاف و تأیید بعضی از مواضع کتاب استفاده کرده‌ایم.

۴- نسخه خطی محفوظ در کتابخانه ملی (از ادارات تابعه وزارت فرهنگ) به قطع ۱۳ × ۱۷ $\frac{1}{4}$ مشتمل بر ۴۰۵ صفحه هر صفحه ۱۵ سطر به خط نسخ متوسط و تاریخ کتابت ندارد ولی ظاهراً در اواسط قرن نهم نوشته شده و قید لفظ «بلغ» در کناره بعضی صفحات می‌رساند که با نسخه قدیم‌تری مقابله گردیده است.

در پشت ورق اول این عبارت مرقوم است «من كتب الفقير الى عفو الله الضمّد پیر» محمد بن شیخ شمس الدین محمد الانسی عفا الله عنهم بالنّبی وآله و در حواشی صفحه اول و دوم این اشعار را نوشته‌اند:

گر تو خواهی حل مشکل ای پسر در کتاب فیه مافیه در نگر

در طریق اولیای نیک ذات	فیه مافیه است حلّ مشکلات
کتاب فیه مافیه	لطیف فی معانیه
یطیب نفس قاریه	و یا بشری معانیه
این کتاب لطیف خوب ادا	فیه مافیه حضرت منلا
کرده تحقیق شاهراه هدی	قدّس الله سرّه ابدا
کتاب فیه مافیه	لطیف فی معانیه
فمن لم یرض مافیه	فبول الکلب فی فیه
کتاب فیه آیات	علی الحقّ دلالات
من یعمل بمافیه	یلاقیه سعادات
کتاب فیه مافیه	لطیف فی معانیه
فمن یعمل بمافیه	فشهد الغیب فی فیه

و چون این نسخه جدید است خصائص املائی قابل ذکر ندارد و چنانکه گفته آمد نگارنده در آغاز کار نسخه چاپ تهران را با این نسخه مقابله نموده بود و در تصحیح متن حاضر نیز در مواضع متعدّد از آن استفاده کرده است.

هـ نسخه خطی ملکی نگارنده بطبع ۱۰ × ۲۵ مشتمل بر ۲۹۳ ورق که ۵۸۶ صفحه باشد و هر صفحه ۲۳ سطر به خط نسخ متوسط ولی خوانا و روشن که تاریخ کتابت آن سنه ۸۸۸ است و مشتمل است بر مناقب ایلانا با تألیف شمس الدّین افلاکی از ورق ۱ تا ورق ۲۲۱ و از اینجا تا به آخر و خاتمه کتاب فیه مافیه است و کاتب در دو موضع به نام خود و تاریخ کتابت اشاره نموده است در ورق ۲۲۱ و خاتمه کتاب مناقب بدین طریق: «تمام شد کتاب مناقب العلّامین علی» «یدالعبد الضعیف النّحیف المحتاج الی رحمۃ الله الغنی محمود بن محمّد الصوفی المرغابی» «روز شنبه بیست و پنجم ماه شوال سنه سبع و ثمانین» و در ذیل این عبارت مهری است محو شده و ناخوانا و بعد از آن با عدد نوشته اند (۸۸۷) ولی ظاهراً خط کاتب نیست و دیگر در ورق ۲۹۳ و پایان کتاب فیه مافیه بدین گونه: «تمّت (کذا) الکتاب به عون الملک الوّهاب علی یدالعبد الضعیف النّحیف المحتاج الی رحمت (کذا) الله الملک اللطیف محمود بن محمّد الصوفی المرغابی فی التّاریخ روز دوشنبه دوّم ماه محرّم سنه ثمان و ثمانین و ثمانمائه» و چنانکه معلوم است این قسمت دو ماه و هفت روز بعد از قسمت اول یعنی مناقب ختام یافته است.

و در پشت ورق اول تاریخ ولادت و وفات مولانا و پدر و یاران گزین او و بعضی اشعار متفرق مکتوب است و این نسخه از جهت صحت چندان معتبر نیست و کاتب این نسخه یا نسخه‌یی که مأخذ وی بوده است در موارد مشکل تصرفات نابجا کرده و اشعار بسیار از مثنوی و غزلیات مولانا بر متن اصلی افزوده و نیز مشتمل است بر فصلی در تفسیر انا فتحنا که در سایر نسخ خطی نیست و آن را در ملحقات آورده‌ایم.

۶- نسخه خطی متعلق به دوست فاضل آقای دکتر مهدی بیانی که بسیار جدید و تاریخ کتابت آن ۱۳۰۸ قمری است و اغلاط فراوان دارد و کاتب در آخر کتاب نوشته است:

«تم الكتاب بعون الملك الوهاب على يد العبد الذليل ابراهيم بن حاجي ميرزا عبد الباقي اعتضاد اطهراني نقله عن خط محمد حسين تفرشي بن محمد رضي نقله عن خط محمود بن محمد الصوفي المرغابي و نقله عن خط الشيخ الكامل شيخ علاء الدولة بن يوسف الطاهر بن محمود بن احمد السمناني السندی و تاريخ سنة سبع و سبعين و ثمانمائة في بيل رمضان سنة ۱۳۰۸ در دارالخلافه طهران» و ظاهراً نسخه مکتوب در سنه ۱۸۸۷ م به خط کاتب نسخه نگارنده بوده است چنان که از نام و نسب وی و تاریخ کتابت روشن می‌گردد و در آخر این کتاب فصلی مختصر از مقالات شمس الدین تبریزی نوشته شده است.

۷- نسخه چاپ هند (مطبعة اعظم کده) که در ۹۱۰ هجری به طبع رسیده و مستند آن هفت نسخه خطی بوده است از نسخ استانبول و هندوستان که اقدم آنها در سال ۱۱۰۵ نوشته شده و این نسخه هر چند بر نسخه طبع در آن رجحان دارد ولیکن هم مورد اعتماد نتواند بود از آن جهت که مبتنی بر نسخ قدیم‌تر نیست و تصرفات نساخ در آن راه یافته و اضافاتی در آن دیده می‌شود که علی‌القطع والیقین از بیان و خامه مولانا تراوش نکرده است.

۸- نسخه چاپ تهران که در ۱۳۳۴ هجری قمری به طبع رسیده و مصدر است به مقدمه بسیار ظریفی از مرحوم حاج شیخ عبدالله حائری از مشایخ سلسله نعمة اللهیه (رشته گناباد) که علاوه بر فیه مافیه معارف سلطان ولد را نیز متضمن است.

و چون نسخ مشارالیه هیچ یک از حیث صحت و قدمت به پایه نسخه اصل وح نمی‌رسد و موارد اختلاف از تفاوت بعضی کلمات و اضافات اشعار به حدس

قوی تر ناشی از تصرف کتاب و سلیقه نساج است بدین جهت نگارنده مبنای تصحیح کتاب را بر آن دو قرار داد بدین طریق که نسخه اصل را از آغاز تا آنجا که به پایان می‌رسد (صفحه ۱۹۵ از همین چاپ) در متن قرار داد و اختلاف نسخه ح را در حاشیه جای داد مگر در مواردی که ترجیح آن بر نسخه اصل واضح نمی‌نمود یا به جهت تکمیل مطلب ضرورت داشت و فصول عربی را که در اصل نیست ولی در کلیه نسخ خطی و چاپی موجود است و قرائن بسیار بر صحت انتساب آن به مولانا در همان فصول به نظر می‌رسد از نسخه ح افزود و با نسخه کتابخانه ملی و سلیم آغا مطابقت نمود و از صفحه ۱۷۳ که نسخه اصل ختم می‌شود سایر مطالب کتاب را از روی نسخه ح بحکم و کاست نقل کرد و تنها در موارد ضرورت نسخه بدل از نسخه سلیم آغا و ملی در پای صفحه آورد و در مقابله نخستین از معاضدت و مساعدت دوست گرامی و دانشمند فاضل آقای محمد تقی مدرس رضوی استاد دانشگاه تهران کثرا امثاله برخورداری کامل یافت و چون مقابله کتاب به عون الله تعالی در ۱۳۲۷ خاتمت پذیرفت به جهت توضیح بعضی لغات و تعبیرات و مدارک احادیث و کلمات مشایخ و گویندگان اشعار عربی و پارسی و پاره فواید دیگر مربوط به مطالب متن به خصوص از لحاظ تطبیق آن با مثنوی به قدر فهم قاصر و تنبّع ناقص خود ذیلی بر کتاب تعلیق نمود تا مطالعه کنندگان را هنگام مطالعه از مراجعه به مدارک و مآخذ متعدّد و مختلف بی‌نیاز گرداند و صرف عمر در این راه دور و دراز رهایی بخشد و هم به جهت تسهیل مراجعه فهرستی رای احادیث و کلمات مشایخ و امثال و اشعار عربی و فارسی و نوادر لغات و خبیرات در یک جداگانه مرتّب ساخت تا وقت شریف متتبعان و پژوهندگان در مراجعه مکرر به صفحات و اوراق ضایع نگردد و فهرست اسماء رجال و نساء و اماکن و قبایل و کتب را دوست فاضل گرامی آقای دکتر ذبیح الله صفا از جوانان بسیار دانشمند و پاک دل آیده الله تعالی فراهم آورد و کتاب حاضر آمده انتشار گردید و اینک از نظر خوانندگان محترم می‌گذرد و بدان امید که چون از این مائده غیبی که دستکار یکی از مردان حق و اولیاء الهی است فوائد معنوی بگیرند و جام طرب درکشند خورش ریزه‌یی از آن مائده و جرعه‌یی از آن جام بر جان این محروم بی‌نصیب و فتاده خاکبیز فرو ریزند و به دعای خیرش یاد کنند.

بی‌مناسبت نیست که در پایان این مقدمه یادآور شود که نام این کتاب را در

پشت جلد نسخه اصل (کتاب فیه مافیه) و در پایان نسخه ح (الاسرار الجلالیه) نوشته‌اند و چون این کتاب ظاهراً بعد از وفات مولانا تدوین شده و در زمان حیات وی که به هر وقت فصلی از محاضرت و مذاکرات مجلس او به تحریر می‌آمده و بر فصول سابق افزوده می‌گردیده تدوین آن به‌طور کامل میسر نبوده پس بالطبع تصور این که مولانا خود نامی بر این کتاب نهاده باشد مقبول نتواند بود و گمان می‌رود که این اسم مقتبس است از قطعه‌یی که در فتوحات مکّیه تألیف محیی‌الدین عربی ذکر شده و آن قطعه این است:

کتاب فیه مافیه بدیع فی معانیه

اذا عایت مافیه رأیت الدّر یحویه

(فتوحان، چاپ به لاق، جزو دوم، ص ۷۷۷) و بنابراین نام کتاب مصراع‌ی بده است از قطعه فتوحان که شبیه بدان چند قطعه از نسخه کتابخانه ملی در این مقدمه منقول افتاد) و به تدریج کتاب فیه مافیه (به صورت اضافه) و فیه مافیه معمول گردیده است.

و در اشعار ابن عربی تعبیر (فیه مافیه) مکرر استعمال شده از آن جمله در ابیات ذیل:

الذات تشهد فی المجلی و لیس لنا

الأ تحوّلها الا تبدّلها فی کلّ محلّی و هذا فیه مافیه

(دیوان محیی‌الدین، چاپ هند، ص ۱۴۶)

فان اتّ نحونا عین تجادلنا

فالحشر یجعلنّا فیه مافیه

(دیوان، ص ۱۶۴)

الله یشفی فؤادی اذرای جسدی

لصحبة سلف ما بین قاله و بینه و هو امر فیه مافیه

(دیوان، ص ۲۲۹) و اگر کتاب مذکور بدین نام در عهد مولانا شهرت یافته بود

هیچ جهت نداشت که در دو نسخه قریب‌العهد به زمان وی که هر دوی آنها ظاهراً

در قرونیه و از روی نسخه‌های مکتوب در عهد مؤلف استنساخ شده آن را به نام‌های

مختلف یاد کنند.

در خاتمه مقدمه لازم می‌داند که از زحمات و مساعی صمیمانه دوست

گرامنایه آقای مهدی اکباتانی رئیس محترم اداره بازرسی کل مجلس شورای ملی

که نظارت در طبع و تصحیح کتاب را محض خدمت به فرهنگ و تقدیم ارادت به روان پاک مولانا با وجود مشاغل بسیار برعهده گرفته‌اند سپاسگزاری نماید و از خداوند متعال توفیق ایشان را در نشر کتب و خدمت به معارف خواستار گردد. تمام شد مقدمه کتاب فیه مافیه، صبح پنجشنبه دوم خرداد ۱۳۳۰ شمسی مطابق ۱۷ شعبان ۱۳۷۰ قمری به دست این بنده ناچیز بدیع الزمان فروزانفر وقفه و سده للصاب.

درباره چاپ کنونی

متن ناشر دقیقاً همان متن مصحح شادروان استاد فروزانفر است با این تفاوت که ناشر با عطفه گذاری، فاصله گذاری و اعراب گذاری برخی واژه‌ها و عبارات دشوار و رعایت رسم الخط یکسان و امروزی متن را برای خواندن آسان آماده کرده است.